

'Als je geen tijd neemt voor de sociale processen in een klas, dan kun je staan lesgeven als een beer, maar dan kom je toch niet binnen.'

een portret van
Willem
Weisfelt
leraar Engels

Persoonlijk

[Personalia](#)

[Pensioen](#)

Personalia

Ik ben Willem Weisfelt, tot voor kort leraar Engels aan het Petrus Canisius College in Alkmaar. Ik woon in Oudorp, Noord-Holland. Ik ben twee keer getrouwd, voor de laatste keer met mijn huidige vrouw in 1998. Met mijn eerste vrouw heb ik een dochter, die nu 36 jaar is en van beroep logopediste, hoewel zij meer bezig is met haar echte passies: kleinkunst en toneel.

Pensioen

Ik ben nu twee maanden met pensioen. Ik ben niet in het befaamde zwarte gat gevallen, integendeel: ik werk me dood. Ik ben het huis aan het vertimmeren en ik ben aan het opruimen geslagen, vooral boeken. Wat mijn geestelijke bezit geworden is, hoef ik niet meer materieel in de kast te hebben. Dus die boeken heb ik allemaal weggedaan. Poëzie heb ik bewaard, en een aantal nagelagen, kunst- en reisboeken.

Verder doe ik nog wat schrijfwerk voor mijn school. Ik had het laatste jaar van mijn loopbaan namelijk geen les meer gegeven, omdat ik ernstige problemen had met mijn knieën. De school stelde voor mij in te zetten voor allerlei schrijfklussen in plaats van lessen. Mijn knieën waren dan wel op, maar ik had een goede hand van schrijven, stelde men. Die mogelijkheid heb ik aangegrepen en sindsdien schreef ik dus, gedeeltelijk thuis, allerlei teksten voor school: discussienota's, beleidsstukken, wervende teksten enzovoort. Ik ben ook volop bezig geweest met het herschrijven van de bekwaamheidseisen naar de eigen schoolsituatie.

Ik heb sinds een paar maanden nieuwe knieën, kunstknieën. Ik voel me prima en kan nog jaren mee, denk ik.

Opleiding & loopbaan

[Overzicht opleiding](#)

[Overzicht loopbaan](#)

[Kweekschool](#)

[De eerste banen](#)

[Naar Culemborg](#)

[Wervershoof](#)

[Den Helder en Alkmaar](#)

[Altijd leraar gebleven](#)

Overzicht opleiding

- . Rijkskweekschool Meppel
- . LO Engels
- . MO-A Engels

Overzicht loopbaan

- . LTS Utrecht
- . mavo Leerdam
- . mavo Culemborg
- . mavo Wervershoof
- . scholengemeenschap Den Helder
- . Petrus Canisius College Alkmaar

Kweekschool

Ik heb de kweekschool gedaan, stages gelopen in wat toen nog het lager onderwijs heette, maar al snel in de gaten gekregen dat dat toch niet mijn ding was en dat ik geschikter was voor wat rijpere kinderen. Ik ben op die kweekschool al begonnen aan Engels LO, ik had mijn zinnen toen al gezet op het middelbaar onderwijs.

De eerste banen

Na de kweekschool en mijn militaire dienst ben ik in 1969 gaan werken op de Tweede Algemene LTS in Utrecht. Ik heb er maar kort gewerkt, ik kon geen huis vinden in de buurt, er was een enorme woningnood. Ik solliciteerde toen dus op de Openbare Mavo 'De Lingestreek' in Leerdam.

Dat was het merkwaardigste sollicitatiegesprek dat ooit gehad heb. Ik werd meteen aangenomen, dat was geen probleem. Maar vóór het gesprek had de directeur me even meegenomen naar een nieuwbouwhuis-in-aanbouw, vlakbij de school: dat zou mijn huis worden, dat was al geregeld.

Natuurlijk had een en ander te maken met het lerarentekort in die tijd. Dat is trouwens ook wel mooi om te zien in de loop van je veertigjarige loopbaan: die golfbeweging in het onderwijs. Rond 1970 een nijpend lerarentekort. Zo'n tien, twaalf jaar later een enorm overschot: je kon de grachten dempen met de overtolige leraren. Iets wat ze trouwens mooi aangegrepen hebben om er de HOS-nota doorheen te jassen. En nu dus weer een lerarentekort op komst. Ik heb die enorme schommelingen nooit zo begrepen. Waarom is er geen beter beleid op gevoerd? Als zelfs ik dit soort dingen in 1969 al zag aankomen...

Ik heb vijf jaar op 'De Lingestreek' gewerkt. Daarna wou ik wel weer eens wat anders. Ik was nooit van plan geweest mijn hele leven op één school te slijten. Ik wilde méér van het onderwijs zien en meemaken. Dus solliciteerde ik op de Lagere tuinbouwschool in Utrecht. Ik wilde in Leerdam blijven wonen, want dat huurhuis was intussen een koopwoning geworden.

Naar Culemborg

Ik heb zo'n jaar of vier op die tuinbouwschool gewerkt, totdat een kennis me opbelde: 'Ik ben directeur geworden van een mavo in Culemborg, en ik zou jou daar graag bij hebben.' Zo kwam ik dus terecht op de Openbare Rijk van Gaasbeekmavo.

Intussen was ik gescheiden en leerde ik een paar jaar later mijn

huidige vrouw kennen. Ze was weduwe, had een zoon die erg leed onder het verlies van zijn vader en woonde in Alkmaar. We vonden het, met het oog op de zoon, niet verstandig haar huishouden te verkassen en dus reed ik elke dag heen en weer tussen Culemborg en Alkmaar.

Dat was geen pretje, dat hoeft geen betoog. Ik heb dan ook koortsachtig naar een baan gezocht ergens in de buurt van Alkmaar. Maar zoals ik al zei: het was de tijd van het lerarenoverschot, en de banen lagen niet voor het oprapen.

Wervershoof

Pas in 1990 is het me gelukt in Noord-Holland aan de slag te komen, op de Augustinusmavo te Wervershoof. Een ontzettend leuk, klein dorpsschooltje. Een heerlijke tijd dus die eindigde ten gevolge van de fusiegolf uit die jaren: de Augustinusmavo werd gesloten en ik was mijn baan kwijt.

Ik was 49 en ik dacht: 'Dit is het einde, ik vind nooit een nieuwe baan meer.' Natuurlijk kreeg ik een wachtgelduitkering, natuurlijk was ik sollicitatieplichtig. Het enige wat me op een gegeven moment via het arbeidsbureau aangeboden werd, waren wat vervangingsuren op een school in Den Helder.

Den Helder en Alkmaar

Ik was pisnijdig over de situatie waarin ik terecht gekomen was. Ik voelde me belazerd: iemand als ik met zoveel jaren ervaring, zo maar aan de kant gezet en afgescheept met wat vervanginguren. Die gevoelens heb ik dan ook flink geventileerd tijdens mijn sollicitatiegesprek op die Helderse school. Blijkbaar heeft dat indruk gemaakt, want de avond na dat gesprek belde de directeur mij op: ze hadden er nog eens over nagedacht, ze hadden wat met uren geschoven, ik kon een gewone, vaste baan krijgen. Zo heb ik dus van 1994 tot 1998 Engels gegeven op RSG 'Nieuwendiep' te Den Helder.

Deze periode had geen gelukkige afloop. In het laatste jaar gaf ik lessen in vier verschillende vakken, op vier verschillende niveaus, op zes verschillende locaties. Ik heb mijn best gedaan om een fatsoenlijk rooster voor elkaar te krijgen, maar dat lukte de roostermakers alsmaar niet. Op een gegeven moment heb ik dus een paar maanden thuis gezeten. Overspannen, zoals dat heet. Toen ik weer aan het werk ging, ben ik betrokken geraakt bij een ernstig verkeersongeluk op die vreselijke weg tussen Den Helder en Alkmaar: een frontale botsing, borstbeenbreuk en, vierentwintig uur op de Intensive Care in Alkmaar. Ik heb er uiteindelijk niets aan overgehouden, maar sindsdien heb ik alsmaar uitgekeken naar de dag dat ik niet meer naar Den Helder zou hoeven.

Die dag kwam in 1998. Ik trad toen in dienst van het Petrus Canisius College in Alkmaar. Ik heb er gewerkt tot afgelopen december, 1 december 2007. Toen is er een klein, intiem, prettig afscheidsfeestje geweest en toen was ik dus met pensioen.

Altijd leraar gebleven

Er zijn momenten geweest in mijn loopbaan dat ik had kunnen overstappen naar het management. Zo was ik in mijn Culemborgse tijd sterk betrokken bij het opzetten van een hele nieuwe school, de Openbare, Regionale Schoolgemeenschap Lek en Linge.

Ik zat in de ontwikkelingsgroep, men drong erop aan dat ik zou overstappen. Ik heb het niet gedaan.

Privé-redenen speelden daarbij een rol. Ik reisde in die tijd al-
maar heen en weer, ik wilde dichter bij huis werken. Maar het be-
langrijkste was toch dat ik me zeer wél voelde als leraar voor de
klas. Ik had niet zo'n grote drang om carrière te maken.

Leraarschap

Mooiste van de wereld
De zwarte kant: nakijken
Vooral sociale processen
Uitgebluste leraren
Typische onderwijzer
Leraar Engels
Lerarencompetenties
Pedagogische competentie
Normen en waarden
Tussen de leerlingen staan
Preken
Cijferfetisjisme
Een goede leraar worden
Toegang krijgen
Streng
Populariteit
Waardering

Mooiste vak van de wereld

Ik heb in mijn loopbaan veel stagiaires meegemaakt. Ik heb ook wel leerlingen gehad die erover dachten het onderwijs in te gaan. Dan was dit altijd mijn boodschap: 'Financieel is onderwijs een slechte investering van intelligentie. Als je goed bent, en slim, dan kun je elders beter geld verdienen. Maar onderwijs is het mooiste vak van de wereld. Hou er echter wel rekening mee dat je te maken krijgt met de slechtste werkgever van de wereld.'

Het mooie is dat je met jeugd bezig bent, dat je contact houdt met jongeren, dat je daar fris bij blijft. Het mooie is ook dat je er je humor kwijt kunt, als je tenminste enig gevoel voor humor hebt. En het mooie is vooral dat het werk verweven is met emoties, als je tenminste enige emotionele betrokkenheid hebt met je leerlingen.

De zwarte kant: nakijken

Het vak kent ook een zwarte kant: de correctie. Dan zit je daar weer uren, in je eentje, repetities na te kijken. Als je zes blaadjes gezien hebt, weet je precies hoe de stand van zaken is in de hele klas, maar de andere twintig blaadjes, daar moet je ook doorheen, daar valt niet aan te ontkomen. Natuurlijk heb ik wel dingen verzonnen om dat eeuwige nakijken binnen de perken te houden, klassikale correctie bijvoorbeeld, maar het blijft een crime.

Vooral sociale processen

Ik heb eens berekend hoe mijn werktijd verdeeld was. Het kwam erop neer dat ik zo'n 5 à 10% van de tijd besteedde aan het maken, nakijken en behandelen van proefwerken, repetities, toetsen en dat soort dingen. Het echte lesgeven kostte zo'n 20% van de tijd, 30% ging naar wat ik maar even het begeleidend optreden noem, en de rest van de tijd, zo'n 40 à 45%, was ik bezig met sociale processen.

Ik heb altijd de tijd genomen voor die sociale processen, ik vond het leuk én belangrijk. Als een klas opgewonden binnenkomt, omdat het bij een vorige leraar nogal misgegaan was, dan móet je de tijd nemen om het erover te hebben, om blokkades weg te nemen. Als je dat niet doet, dan kun je staan lesgeven als een beer, maar dan kom je toch niet binnen.

Uitgebluste leraren

In 2005 was ik Leraar van het jaar. Bij die gelegenheid hebben ze mij weleens gevraagd, bijvoorbeeld een journalist van het Noord-Hollands Dagblad: 'Bent u als goede, enthousiaste leraar een uitzondering?' Ik snap die vraag wel, in de loop van mijn carrière heb ik ook wel uitgebluste leraar voorbij zien trekken. En toch ken ik ook veel goede leraren. Ze zijn, gelukkig, niet hetzelfde als ik.

Sommigen zijn minder onderwijzer dan ik, sommigen zijn minder acteur dan ik. Sommigen zijn veel creatiever dan ik. Om je heen zie je zoveel verschillende benaderingen als er leraren zijn. Ik heb een vrouwelijke collega, leraar Nederlands, die in alle rust, heel intiem bijna, de leerlingen om zich heen zet, in een kring. Ik zou zoiets niet kunnen, zo'n type ben ik niet, maar ik vond de manier van werken van die collega erg mooi om te zien. Ik bewonder dat zeer.

Op mijn laatste school in Alkmaar hadden we, vind ik, een uniek team: allemaal enthousiaste mensen, allemaal even leerlinggericht bezig, allemaal met een enorme innovatieve kracht. Ik vond het een feest, dat team. Laatst is er nog een heel bijzonder iemand bijgekomen: een echte onderwijzer die jarenlang hoofd van een basisschool in Heerhugowaard was en die de laatste fase van zijn loopbaan in het voortgezet onderwijs wilde. Hij is wildenthousiast, dol op het nieuwe werk en hij heeft het drukker dan ooit, hoewel hij uit de schoolleiding van zijn basisschool gestapt was om het wat rustiger te krijgen.

Slechte, of liever: uitgebluste leraren, och natuurlijk zijn die er. Niet zoveel in het vmbo, denk ik. Ik heb weleens het vermoeden uitgesproken dat er méér uitgebluste, uitgekeken leraren zijn naarmate het niveau hoger is.

Typische onderwijzer

Ik heb nooit lesgegeven in het basisonderwijs, en toch vindt men mij - zo hoor ik vaak - een typische onderwijzer, een typische basisschoolleraar. Ik vind dat eerlijk gezegd, een eretitel.

De basisschool is zoveel beter dan het voortgezet onderwijs, vind ik. Goede, uitgewerkte, nieuwe didactiek is veel meer doorgedrongen in het basisonderwijs dan in het voortgezet onderwijs. Zelfstandig werken, samenwerken, het grondig beoordelen en bespreken van leerresultaten: in het basisonderwijs doen ze niet anders, het is daar de normaalste zaak van de wereld.

Als ik brugklassertjes binnenkrijg zie ik aardig zelfstandige, zeer leergierige kinderen. In de tweede klas zijn het cijfergerichte leerfabriekjes geworden. Dat is de invloed van het voortgezet onderwijs. Ik vind dat jammer. Ik vind dat er veel verloren gaat in het voortgezet onderwijs.

Natuurlijk, dat tweedeklassers anders zijn dan die schattige, leergierige brugklassertjes, dat ligt ook aan andere dingen: aan de puberteit die toeslaat, om maar eens wat te noemen. Maar niemand maakt mij wijs dat de diamantjes van de brugklas in één jaar zo maar vanzelf verworden tot steenkool.

Het voortgezet onderwijs is conservatief, is jaren stil blijven staan. Ik had eens een moeilijke Surinaamse tweeling in mijn klas. Op een dag zei één van die meisjes, die ik even had laten nablijven en met wie ik dus in gesprek raakte: 'Meneer, ik wil wel lief zijn, maar het is hier zo saai, zo saai op school.' En dat is natuurlijk zo. Loop eens door een school, kijk door de ramen naar binnen, als er ramen zijn. En zie al die jonge, energieke kinderen zitten: onderuit gezakt, verveeld kijkend, blikken vol desinteresse. Ja, wat wil je dan? Wat prikkelt die kinderen in het voortgezet onderwijs...?

En dan sta ik daar voor die klas, dan sta ik daar als een beer te keer te gaan. Maar ze zitten wel rechtop. En als ze onderuit zakken, dat weet ik dat ze vertrokken zijn...

Leraar Engels

Toen ik een jaar of zestien was, kreeg ik te maken met de tweede vrouw van mijn vader. Zij was Engelse, en ik vond het ontzettend interessant om met haar Engels te praten. Zo is mijn band met het Engels ontstaan. Niet dat die band met dat Engels nou allesbepalend was. Ik wilde onderwijzer, leraar worden. Niet zozeer leraar Engels. Het had ook een ander vak kunnen zijn. Engels was toch wel secundair.

En dat leraar worden was trouwens ook niet vanaf het begin zo'n idealistische keuze. Mijn moeder was lerares klassieke talen en zij vond de kweekschool voor mij en mijn iets oudere broer Piet een veilige keuze, zoals zij daarvoor ook de mulo een veiliger keuze had gevonden dan de HBS of zo. Op zo'n mulo zou het wel lukken met die twee jongens, dacht ze, want op de HBS wist je maar nooit.

Ik ben samen met broer Piet naar de kweekschool gegaan, eerst in Den Haag, op een experimentele opleiding: de eerste pilot havo bovenbouw. De eerste jaren deed je gewoon havo en de laatste drie jaren de eigenlijke kweekschool. Niet lang na het begin van de opleiding zijn we met zijn tweeën op een gegeven moment verkast naar de kweekschool in Meppel. We wilden niet langer thuis wonen.

In Meppel was er niet zo veel keuze, als het ging om opleidingen naast of na de kweekschool. Zo kwam ik bij LO Engels terecht, omdat ik - zoals ik al zei - niet zo heel veel affiniteit bleek te hebben met die hele kleine kinderen van de lagere school. Engels was dus min of meer toeval. Het had wat mij betreft, ook Frans kunnen zijn, of wiskunde. Ik heb Engels altijd leuk gevonden, ik voelde me er prima in thuis. Als ik op vakantie ga, zitten er alleen maar Engelse boeken in mijn koffer. Maar een fanatieke anglicist die alléén maar naar de BBC kijkt, die dweept met alles wat Engels is, die werkelijk elke vakantie Engeland doorbrengt: nee, zo uitgesproken was het bij mij niet.

Lerarencompetenties

De vraag welke lerarencompetentie het belangrijkste is, vind ik net zo'n vraag als: wat is het belangrijkste van een auto: het stuur, de remmen of de banden? Probeer maar eens te rijden zonder één van die dingen, zeg ik dan. Zo is het ook met die zeven competenties, het zijn zeven aspecten, zeven voorwaarden om een goede leraar te zijn.

Pedagogische competentie

Ik vind opvoeding - vorming, zeg ik liever - het belangrijkste van de pedagogische competentie. Het is het allerbelangrijkste aspect van mijn werk, vind ik. Ik heb als leraar Engels nooit Engels gegeven als doel op zich, altijd als middel tot een ander doel. Het ging mij altijd om dat opvoeden.

Dat zeg ik niet zozeer als vmbo-leraar. Zo zit ik nu eenmaal als mens in elkaar. Ik zie bij leraren heel vaak dat de interesse voor het vak, de gerichtheid op dat vak, toeneemt naarmate het niveau

stijgt. Een leraar havo of vwo maakt zich drukker om zijn vak dan om zijn leerlingen, om het maar kort door de bocht te formuleren. Maar als ik leraar in de bovenbouw was geworden in plaats van in het vmbo, had het bij mij andersom gelegen. Zo ben ik nu eenmaal.

Normen en waarden

Opvoeden heeft te maken met waarden en normen. Voor mij zijn de belangrijkste: respect voor jezelf, respect voor een ander, respect voor de omgeving. Die waarden draag je uit in je opvoeding door ze voor te leven, door het goede voorbeeld te geven. Maar ook door er met leerlingen over te praten.

Als een leerling respectloos gedrag vertoont door bijvoorbeeld een medeleerling een vuile kuthoer te noemen, dan spreek ik zo'n leerling daarop aan. Dat wil zeggen, dan stel ik vragen aan zo'n leerling: 'Wil jij zo zijn? Wat denk je dat die ander van je vindt? Denk je dat zij je stoer vindt? Of denk je dat zij iets anders denkt? Wil jij dat zij door jouw woorden negatief over je denkt? Wat wil je eigenlijk bereiken? En bereik je dat met dit soort gedrag?' Ik breng, kortom, een soort bewustwordingsproces op gang. Ik weet het: het zijn grote woorden, en in de praktijk moet je natuurlijk woorden kiezen die in die situatie het beste zijn. Maar in essentie gaat het toch om die bewustwording. En nogmaals: de waarden die je uitdraagt, moet je ook zelf voorleven.

Tussen de leerlingen staan

Dat voorleven, dat doe je ook door tussen je leerlingen te staan. Figuurlijk, maar ook heel letterlijk. Als mijn les klaar is, maar de bel nog niet gegaan is, dan drommen mijn leerlingen met allen naar de deur. Met zijn allen op een kluitje. Er wordt gelachen, er wordt wat gestoeid, er worden grapjes gemaakt. En soms gebeurt er ook wel eens iets minder leuks of minder onschuldigs. Maar ik zorg altijd, altijd dat ik er dan tussen sta, midden in de kluit leerlingen. Dit lijkt me ook belangrijk voor beginnende leraren: durf ertussen te gaan staan. Doe het gewoon. Je zult zien dat het verrijkend is.

Preken

Voor sommige opvoeders is de preek een voornaam wapen. Ik ben van mening dat preken niet helpt. Wel het gesprek, niet alleen het individuele gesprek met één leerling, maar ook het groepsgesprek. Bijvoorbeeld als je het idee hebt of als je gemerkt hebt dat er gepest wordt. Pesten heeft te maken met veiligheid op school, met je als leerling veilig en op je gemak voelen.

Cijferfetisjisme

Ik heb een tijdje lesgegeven aan de eerste en tweede klassen havo. Dan kreeg je vragen als: 'Meneer, als ik bij een repetitie een koppelteken vergeet, is dat dan een hele of een halve fout? Hoe telt dat dan mee?' Met dat soort dingen kan ik niet zo goed uit de voeten. Waar ben je mee bezig, vraag ik me dan af. Heb toch gewoon wat lol in het leren van Engels.

Begrijp me goed: ik hou me niet zo bezig met dat cijferfetisjisme, daar gaat het mij niet om, ik vind andere dingen van groter waarde. Maar anderzijds: als je cijfers geeft, dan moet je dat verantwoord doen, dan moet je daar voor je leerlingen verantwoording over kunnen en willen afleggen.

In het vmbo ligt dat in mijn ervaring toch wat anders. Heel veel leerlingen leren daar, om zo te zeggen, voor de leraar: ze doen het voor jou, omdat ze sympathie voor je hebben, omdat ze een band met je hebben, omdat ze er lol in hebben. Niet voor niks heb ik gekozen voor een methode Engels met veel afwisseling, met veel lol, met veel computermateriaal. Dat vinden ze leuk.

Een goede leraar worden

Een goede leraar ben je niet zo maar. Natuurlijk is er een soort talent voor nodig, je moet 'iets' hebben. Een mens kiest een vak, maar je kunt net zo goed zeggen: het vak kiest de mens. Er is dus iets aangeborens. Maar dat is alleen maar een grove diamant. Je hebt een heel leven te gaan om die diamant alsmaar te slijpen en te polijsten om er een échte diamant van te maken, om zijn mooie aspecten, zijn glimmende vlakken te krijgen. Dat slijpen doe je door op je bek te gaan, door dingen te laten mislukken, door daar verdriet over te hebben, door er kritisch naar te kijken, door weer op te staan, door dóór te gaan. Kortom, door vallen en opstaan.

Ik was niet meteen een goede docent. Op die LTS in Utrecht, waar ik na mijn militaire dienst, halverwege het schooljaar begon, was ik mentor van een derde klas. Die jongens kwamen met fietskettingen naar school om onderlinge ruzies uit te vechten. Dat was raar spul. Ik zat dus met mijn handen in mijn haar. Ik stond, letterlijk, met mijn rug tegen het bord. Dat duurde maanden. Tegen de zomervakantie heb ik mezelf beloofd: 'Je gaat het in het nieuwe schooljaar nog proberen tot de kerst. Verandert het niet, dan stop je ermee, dan vertrek je uit het onderwijs.'

Het gekke was dat het vanaf september beter ging. De omgang met mijn klassen ging beter lopen. En dat had alles te maken met het feit dat het voor mij zo ontlastend was, die wetenschap van eruit te kunnen stappen als het met kerst niet beter was. Ik durfde zelfboodschappen uit te zenden: 'Jongens, hier voel ik me erg lullig bij.' Ik durfde de boel stil te zetten en de vraag aan de orde te stellen: 'Jongens, dit moet anders, hoe gaan we verder, hoe pakken we het anders aan?' Ik durfde zwaktes te tonen. Ik kreeg daardoor op een of andere manier toegang. Daardoor ging ik groeien, en als je eenmaal aan het groeien bent, dan stimuleert de groei zichzelf.

Toegang krijgen

Toegang krijgen is de sleutel van goed leraarschap. Het heeft alles te maken met zelfboodschappen durven geven. Tegen de stagiaires die ik later kreeg, formuleerde ik het vaak op deze manier: 'Jij zit áchter je tafel, áchter je boek, áchter jezelf. Dat is heel logisch, je voelt je onwennig, je zit met je tenen krom: red ik het wel, gaat het wel goed? Maar de garantie om het fout te laten gaan, is dat zó te houden: áchter je tafel, áchter je boek, áchter jezelf. Daar moet je dus doorheen.'

Dat betekent: ga eerst eens doen wat fysiek haalbaar is. Kom dus eens een keer vóór dat bureau. Doe dat gewoon. Probeer je daar wennig te gaan voelen. Lukt dat niet, wordt het op een gegeven moment weer een beetje eng, vlucht dan voor mijn part weer even áchter dat veilige bureau. Maar blijf proberen steeds méér áchter je bureau vandaan te komen.'

Kom ook áchter dat boek vandaan. Ga eens op een tafel zitten, en

leg het boek áchter je. Word je op een gegeven moment onzeker, raak je de draad kwijt, dan pak je je boek weer even. Maar laat het in principe achter je liggen.

Kom dan ook achter jezelf weg. Durf je emotioneel open te stellen. Durf er te zijn.' Ik denk dat mensen met dat soort adviezen echt iets kunnen.

Streng

Ik ben geen strenge leraar. Dat kan ik niet, dat past niet bij mij. Ik kan ook veel van ze hebben. Ik heb een eindeloos geduld. En ik zoek ook voortdurend naar nieuwe manieren om dingen op te lossen. Ik vind dat dit de goede situatie op een school, in een klas zou moeten zijn: ieder kind wordt individueel behandeld, maar ze hebben allemaal het gevoel dat ze gelijk behandeld worden.

Het gaat er dus om dat je dicht bij ze staat. Dat er in een klas een prettige sociale context is. In zo'n context kunnen je problemen en probleempjes ook soepel oplossen, zonder veel gedoe. Je kunt er een enorm punt van maken als een meisje voortdurend en nogal storend zit te giebelen. Je kunt ook simpelweg tegen haar vriendin zeggen: 'Zeg jij even tegen d'r dat ze ermee ophoudt. Ik heb er ontzettende last van. Zo kan ik geen les geven.'

Zet in godsnaam kinderen nooit voor schut, kleiner ze niet. Als je kinderen corrigeert, straf geeft, zorg er dan voor dat ze ermee uit de voeten kunnen.

Populariteit

Als je als leraar je best doet om populair te worden bij de leerlingen, heb je een dikke kans dat dat niet lukt. Ik heb in ieder geval niet het idee dat ik me ooit uitgesloofd heb om aardig gevonden te worden. Ik ben nooit buiten mezelf om gegaan. Natuurlijk is het van belang dat leerlingen een leraar leuk, goed, sympathiek vinden. Natuurlijk is dat hartstikke belangrijk. Maar nogmaals: als dat je doel is, als je dat op een of andere manier bewust nastreeft, dan mislukt die hele operatie gegarandeerd. Leerlingen zijn niet gek, die hebben dat feilloos in de gaten. Ze vinden je dan een slijmerd, iemand die zijn best doet bij hen in het gevlei te komen. En dan ben je reddeloos verloren.

Waardering

Ik voel me wel gewaardeerd als leraar. Door leerlingen, door collega's. Door een wat ruimere kring: ik ben tenslotte in 2005 gekozen als Leraar van het jaar. Ik vond dat toch wel een mooie gebeurtenis, vooral ook omdat ik daardoor een podium aangeboden kreeg om mijn gedachten en mijn opvattingen over onderwijs te ventileren. De verkiezing zelf beschouw ik nog steeds als een prestatie van ons hele lerarenteam, Ik was toen exponent van een gezamenlijk gedragen ideaal.

De maatschappelijke waardering voor de leraar is tegenwoordig wel wat minder dan vroeger. In het begin van mijn loopbaan zat ik als broekje van net twintig op een ouderavond tegenover ouders die veel ouder waren, meer ervaring en misschien wel meer capaciteiten hadden dan ik. En toch keken ze tegen je op: 'Daar zit de leraar van mijn zoon, mijn dochter.' Dat is nu wel iets anders geworden. Ik hoor nu vaak reacties als: 'Ik benijd u niet, als leraar.' Dat heeft iets met een veranderd imago te maken en ik verzet me

daar dan ook tegen: 'Hoezo benijdt u me niet? Hebt u dan niets op met uw kind? Nou dan! Ik ben dag in, dag uit met uw kind bezig. Dat is toch prachtig. Dat is toch belangrijk. Niet dan?'

De praktijk in de klas

[De gemiddelde les](#)

[Proefwerken](#)

[Correctie](#)

[Het nut van Engels](#)

[Verhalen vertellen](#)

[Lessen voorbereiden](#)

[Leren leren](#)

[Straf](#)

[De klas uit](#)

[3VO](#)

[De trukendoos](#)

De gemiddelde les

Laat ik voorop stellen dat ik lesgeven zo leuk vind dat ik vaak te lang aan het woord ben. Daar komt nog bij dat ik, zoals ik al zei, de sociale processen in de klas belangrijk vind en daar dus tijd voor uittrek. Als ik daar even van afzie, begint mijn gemiddelde les met de planner, zeg maar: het huiswerk. Ik bespreek wat ze gedaan hebben, wat de problemen erbij waren en wat de volgende stap is: het werk voor de komende les. Dit kost zo ongeveer tien minuten.

Daarna is er vaak een kleine so (schriftelijke overhoring), van zo'n tien minuten. Normaal zitten de leerlingen in groepjes van vier, met hun gezichten naar elkaar. Bij een so roep ik alleen maar: 'En nu soopstelling', en in no time worden de meubels dan zo verplaatst dat de leerlingen alleen en ongestoord dat so kunnen maken. Als er geen so is, dan neem ik vaak wat meer tijd voor de planner. Bijvoorbeeld aan het begin van een hoofdstuk. Ik blader dan samen met de leerlingen door het hoofdstuk en bespreek heel precies wat er allemaal aan de orde komt. Samen maken we dan een indeling, een schema en stellen aldus de planner voor de komende periode op. Daar zitten overigens ook vaak allerlei opdrachten bij die niet in het boek staan: een extra spreekoefening in de vorm van een rollenspel (een patiënt belt de doktersassistent om een afspraak te maken), een realistische schrijf oefening waar toch allerlei haken en ogen aan zitten (maak een grote kerstkaart waarmee je namens je ouders de familie uitnodigt voor een uitgebreid kerstprogramma en -diner), enzovoort.

Verder probeer ik ook altijd zo'n kwartier van de lestijd vrij te houden voor eigen werk: ze kunnen dan bijvoorbeeld het huiswerk maken dat ik in het begin van de les opgegeven heb. In de rest van de les ben ik bezig met instructie, opdrachten maken en bespreken.

Proefwerken

Ik weet dat de gemiddelde praktijk bij een proefwerk er aldus uitziet: de leraar deelt de blaadjes uit, de leerlingen beginnen, de leraar gaat zitten en ziet erop toe dat er niet gespiekt wordt. Dan pak ik het toch wat anders aan, denk ik.

Ik praat altijd even het proefwerk door met de leerlingen: hoe zit het in elkaar, waar zitten de voetangels en klemmen, waar kun je snel doorheen en waar moet je even de tijd voor nemen. Als ze aan het werk zijn, ga ik niet zitten, maar loop ik rond. Dat maakt het leerlingen makkelijker mij nog even iets te vragen, als dat nodig is. Dat geeft mij de kans om te zien wie waarmee moeite heeft. En soms kan ik dan nog wat nuttig reddingswerk doen: 'Waarom heb je dat onderdeel overgeslagen? Weet je zeker dat dit het antwoord moet zijn?' Het klinkt misschien een beetje raar, als het om proefwerken gaat, maar op deze manier maak ik mijn leerlingen duidelijk dat ze er niet alleen voor staan. Het is goed voor hun vertrouwen, vind ik.

Correctie

Datzelfde vertrouwen of zelfvertrouwen van leerlingen kun je ook bevorderen door je manier van corrigeren, cijfers geven en proefwerkbesprekingen. Zo stip ik spelfouten bij zwakke of dyslectische leerlingen wel aan, maar ik reken ze niet (zwaar) mee. Zo beperk ik proefwerkbesprekingen tot zaken die écht voor veel leerlingen van belang zijn of tot concrete vragen van de klas. Ik val ze er niet onnodig mee lastig. Zo haal ik ook nooit de truc uit om er even gauw een fout bij te zoeken, als leerlingen klagen dat ze te laag cijfer hebben door een rekenfout van mij. Ik breng het cijfer omhoog als dat echt te laag was, maar ik ga het nooit naar beneden bijstellen. Dat heeft, vind ik, ook iets te maken met het vertrouwen dat er moet zijn tussen leerling en leraar.

Het nut van Engels

Als leraar Engels probeer ik de leerlingen wel enthousiast te maken voor het vak, maar ik breng dat vak niet als een soort evangelie. Ik zorg dat de leerlingen op allerlei manieren actief met Engels bezig zijn, ik maak me druk over de vraag hoe ik het allemaal zo aantrekkelijk mogelijk kan brengen, hoe ik mijn leerlingen succeservaringen kan laten beleven. Maar ik put als leraar geen bevrediging uit een mooie, theoretische uiteenzetting over het hulpwerkwoord to do. Liever laat ik ze zien, aan den lijve ervaren hoe nuttig Engels is in deze maatschappij. Liever stuur ik ze dan de stad in, laat ik ze rondlopen en alles opschrijven wat Engels is en maak ik daar wat mooie lessen over.

Verhalen vertellen

Met Engelse literatuur, fictie doe ik niet zo veel in de klas. Dat red je niet op het vmbo. Da's tenminste mijn ervaring. Ik herinner me dat ik het weleens geprobeerd heb. Dan liet ik bijvoorbeeld vierdejaars motorvoertuigentechniek twee piepkleine Engelse boekjes lezen voor het examen. Ik ben ermee gestopt, toen één van die knapen meldde: 'Meneer, ik heb zelfs in het Nederlands nog nooit een boek op.'

Wat ik wél doe, is verhalen vertellen. Dat gaat goed, dat vinden ze prachtig, tot in de hoogste klassen toe. Zelfs zo'n verhaal als A Christmas Carol van Dickens, dat ze allemaal wel kennen van bijvoorbeeld tekenfilms: ik vertel dat altijd rond kerstmis: ze vinden het machtig, ze luisteren doodstil, de hele klas, met rode oortjes, rode wangen.

Lessen voorbereiden

De laatste jaren dat ik les gaf, bereidde ik me lessen niet meer voor door ze vantevoren omstandig uit te schrijven. Vroeger deed ik dat uiteraard wel, maar nu kan ik volstaan met even in mijn agenda te kijken - 'Waar waren we ook al weer bij deze klas?' - en even een blik te werpen in het boek. Dat is de routine die je in de loop van de tijd opdoet. Dat impliceert dat ik nieuwe dingen, zoals de projecten die er op een gegeven moment kwamen, wel grondig voorbereidde. Daar heb je immers geen routine in.

Leren leren

Als je een proefwerk opgeeft, kun je zeggen: 'Jongens, pak je agenda en schrijf op: volgende week woensdag repetitie hoofdstuk 2.' Je kunt ook een precies overzicht geven, op papier of op het bord, van wat ze bij die repetitie moeten kennen en kunnen van

dat hoofdstuk 2. Als je dat doet, krijg je vaak als reactie: 'Wat véél. Moeten we dat allemaal leren?' Maar je helpt ze er beter mee. Je geeft ze houvast. Je zet ze ermee op weg naar zelfstandigheid en zelfstandig leren. Want dat kennen-en-kunnen-rijtje, dat deed ik niet eindeloos op dezelfde manier. Na verloop van tijd, als ze er een beetje aan gewend waren, zei ik: "Volgende week woensdag: proefwerk over hoofdstuk 14. Zullen we nu hoofdstuk 14 eens even bekijken en samen zo'n kennen-en-kunnen-rijtje maken?' Op die manier leer je ze goed naar de leerstof te kijken, op die manier leer je ze leren, vind ik.

Vroeg in mijn loopbaan ben ik al met dit soort dingen begonnen. Je had de zogenaamde studielessen, en ik heb daarvoor toen een leergang geschreven. Met allerlei hele praktische zaken: hoe hou je je agenda het beste bij, hoe kun je het snelste je huiswerk maken, hoe pak je het aan, als je woordjes moet leren, hoe maak je een handig schema? Intussen zijn de studielessen vervangen door wat onduidelijke mentoruren. Of door begeleidingsuren, ook een beetje schimmig. Maar ik vind dat systematisch leren leren van die studielessen nog steeds erg waardevol. Ik maak er volop gebruik van in mijn eigen lessen.

Straf

Als je het over waarden en normen hebt, over opvoeden, valt altijd de term straf. Daar valt niet aan te ontkomen. Dat hoort erbij, vindt men. Het overtreden van normen moet immers afgestraft worden.

Ik geef ook straf. Maar alleen als het gaat om overtredingen van gezamenlijk aanvaarde wetten. Van meet af aan praat ik met mijn klassen en stellen we vast hoe we met elkaar omgaan. Ik laat de leerlingen ook opschrijven wat ze prettig vinden en wat ze juist niet prettig vinden. Ik laat ze dat in groepjes uitwisselen. Dat loopt prima, dat maakt een fantastisch begin en je kunt er, in de loop van de rit, op teruggrijpen. Ik laat de kinderen van de klas waarvan ik mentor ben, ook opschrijven: 'Wat wil ik dat de mentor van mij weet, en wat mijn klasgenoten niet hoeven te weten? Soms schrijven kinderen alleen maar dat er niks bijzonders is. Maar je krijgt bijvoorbeeld ook een briefje van een jongen die Jehova's getuige is, die dus tegen vloeken is, maar daar in de klas niks van kan zeggen omdat hij dan uitgelachen wordt. Dat is natuurlijk een mooie aanleiding om een gesprek met die jongen te voeren, samen te kijken hoe we zijn probleem kunnen oplossen, zijn probleem in ieder geval bespreekbaar maken.

Ik geef af en toe straf. Maar dan wel volgens een heel gek systeem dat typisch voor mij is: ik laat ze een gedichtje schrijven. Ik geef een paar regels op en laat ze die dan thuis afmaken, een regel of tien. Over wat er gebeurd is. Het grote voordeel van dit systeem is dat de strafklant er later nog eens over na moet denken. Als het gedicht de volgende dag ingeleverd wordt, wisselen we een paar woorden, we lachen samen en dan is het over. Klaar.

Straf heeft te maken met een verstoorde relatie. En dus moet het doel van straf altijd verzoening zijn, herstel van de goede relatie. Vandaar dat ik honderd strafregels schrijven of een hoofdstuk overpennen waanzin vind. Dat scheidt alleen maar gevoelens van ongenoegen en leidt tot een verdere relatiebreuk.

De klas uit

Ik stuurde zelden leerlingen de klas uit. Ik deed dat alleen als er duidelijke, afgesproken grenzen overschreden waren en als er geen andere oplossingen voorhanden waren, als er niks anders opzat dan die fysieke scheiding. Ik beschouw zo'n afkoelingsperiode als een zwakgebod. Maar een enkele keer kun je zo gauw niks anders verzinnen. Het is dan wel zaak er snel op terug te komen, en de leerling de ruimte te bieden zijn verhaal te vertellen.

Ik heb ook weleens een leerling de klas uitgestuurd om hem of haar in bescherming te nemen. Daarmee bood ik die leerling dan een kans om te ontsnappen op het punt dat hij of zij op uitbarsten stond, als het op een of andere manier uit de hand dreigde te lopen. Ik riep dan ook niet uit: 'Ga jij de klas maar uit!' of zoiets. Ik zei heel rustig: 'Joh, ga even de gang op om een slokje water te drinken of zo.'

3VO

Goed onderwijs hoort, vind ik, te rusten op vier peilers: veiligheid, vertrouwen, verwondering en ontplooiing.

De basis is veiligheid. Als je je als leerling niet veilig voelt, als je voortdurend moet opletten dat er geen propje naar je geschoten wordt, dat er niks van je gejat wordt, dan kán er van concentratie, van leren niks terecht komen.

Als die veiligheid er is, als je tot stand gebracht hebt, dan is het gevolg: vertrouwen. Je kunt als leerling onbevangen om je heen kijken, je krijgt vertrouwen in je omgeving. En op het moment dat je je omgeving vertrouwt, kun je nieuwsgierig worden en aan het leren slaan. Je komt dan toe aan ontplooiing als mens, als leerling.

Ik noem dat - een gejatte term, ik geef het toe - 3VO: Veiligheid, Vertrouwen, Verwondering en Ontplooiing. Samen zijn ze de voedingsbodem voor leren.

Dat zijn de peilers van een ontwikkeling waar je als leraar constant mee bezig moet zijn. Dat relationele aspect, dat vind ik zo ontzettend veel belangrijker dan het hulpwerkwoord to do. Daar gaat onderwijs om, vind ik. Daar stoelt alles op.

De trukendoos

Natuurlijk maak je als leraar in de dagelijkse praktijk gebruik van trucjes. Ook als je, of misschien juist als je een ervaren leraar bent. Je doet het onbewust, zonder erbij na te denken. Pas als je anderen vertelt over het leraarschap, komen ze bij je boven.

Zo hou ik stagiaires ook altijd voor: spreek individuen aan en niet de klas als geheel. Dat laatste werkt niet. Dan roep je over zo'n klas heen en het resultaat: nóg meer herrie als er al was. Jouw geroep is er immers bijgekomen. Wat ik in zo'n situatie doe, is juist zacht praten: heel rustig een paar keer zeggen: 'Ik ga zachter praten, dan moeten jullie harder luisteren.'

Zorg ook voor voldoende verrassingselementen. Dat kan van alles zijn. Het houdt de klas alert. Zet gewoon een doos op tafel, zeg er niks bij. Je zult zien dat er altijd eentje is die met een opmerking of een vraag begint: Wat is dat nou? Binnen de kortste keren zingt dat de klas rond. Resultaat: je hebt de volle aandacht, zonder dat

je daarvoor veel moeite hebt moeten doen.

Zo pak ik weleens een krijtje, als de klas opgewonden en met veel lawaai binnenkomt. Dan schrijf ik heel klein – bijna niet te lezen, zo klein - op het bord: 'Ik wil beginnen.' Er is er altijd wel één die er als eerste instinkt. Die loopt naar het bord om te zien wat er staat en roept iets van: 'Hij wil beginnen.' Ook dat gaat weer razendsnel de klas rond. Er wordt misschien wat gelachen – dat mág – maar vrij snel ebt de opgewonden stemming weg en daalt er voldoende rust neer om te kunnen beginnen.

Allemaal trucjes. Maar als docent heb je die nodig. Je hebt er veel profijt van. Als aanstaande of beginnende docent moet je ook een eigen trukendoos zien te krijgen. Liefst een vólle trukendoos.

Je verzamelt die trucjes door bij collega's te kijken, door stage te lopen. Neem die trucs over, probeer ze uit, maak er aantekeningen van, verzin er variaties op. Denk niet: is het wel netjes om zoiets van een ander over te nemen? Stelen mág, als het om de kneepjes van het vak gaat. Het is een oud métier en we hebben het allemaal van elkaar geleerd. Maar vraag je wel af: past dit of dat trucje wel bij mij, bij mijn karakter? Je moet geen dingen doen die tegen jezelf ingaan.

Op en rond de school

[Nieuwe ontwikkelingen](#)

[Schoolorganisatie](#)

[Andere leerlingen](#)

Nieuwe ontwikkelingen

Ik zie wel wat veranderingen in het voortgezet onderwijs komen. Op de lerarenopleidingen gebeurt al van alles. Ik denk dat het nieuwe leren, het competentiegerichte opleiden op zich de juiste koers is. Hier en daar slaat het door, maar er zitten in principe goede dingen in. Als er maar de juiste consequenties aan verbonden worden, als er maar voor een goede werkwijze gekozen wordt.

Wat dat betreft, kun je een parallel trekken met het antiautoritaire opvoeden uit de jaren '70, '80. Als je dat opvatte als niet-opvoeden, ja dan kwam er niks van terecht. Zo is het ook met dat zelfstandig leren: als je dat opvat als: ze zoeken het maar uit, dan komt er niks van terecht.

Kortom, zelfstandigheid, zelfstandig leren: prima. Maar ga er niet van uit dat een 12- of 13-jarige dat zelfstandig leervermogen van zichzelf heeft. Dat moet geleerd worden. En het is nog maar de vraag of dat het beste kan als iemand 12 of 13 is. De meeste ontwikkelingspsychologen denken van niet: die leeftijd is een ongeschikt ontwikkelingsmoment, het is te vroeg.

Maar pas op: het is níet te vroeg om met opvoeden in die richting te beginnen. Het is niet te vroeg om begeleidingstrajecten op te zetten, projecten te ontwerpen waarin leerlingen vooral houvast en structuur vinden.

Op onze school deden we dat. We maakten mooie projecten met vakoverstijging en al. Maar we maakten ons vooral ook druk over de vraag: hoe houden we het onder controle? Hoe evalueren we die projecten? Hoe begeleiden we onze leerlingen het beste naar die zelfstandigheid? We ontwikkelden op die manier een soort kwaliteitskeurmerk voor onze eigen projecten. En dat is toch wat anders dan: Jongens, laat maar gaan, laat maar waaien.

Schoolorganisatie

Als ik het helemaal voor het zeggen zou hebben op school, als ik helemaal mijn eigen ideeën zou mogen volgen, dan zou ik een school veel meer een thuis voor leerlingen laten zijn. Dan zouden leerlingen niet meteen na de laatste bel de school uit rennen. Dan zouden ze nog uren op school blijven om daar in allerlei gastvrije ruimtes allerlei interessante dingen te doen.

Op de school in Alkmaar hadden we wel iets in die richting. De ICT-ruimte was ook na schooltijd beschikbaar voor leerlingen. Er waren dagen dat de leerlingen langer op school konden blijven om daar begeleid te werken: huiswerk maken, werken aan een project, samenwerkingsopdrachten doen met een klasgenoot die niet dicht bij je in de buurt woont.

Andere leerlingen

Men heeft het er vaak over dat de leerlingen van nu zo anders zijn dan vroeger. Ik geloof daar niks van. De maatschappij is anders geworden en de omstandigheden waarin de leerlingen verkeren. De leerlingen vertonen ook andere gedragsmanifestaties: ze zijn assertiever of brutaler. Maar in wezen, in de kern vind ik dat leerlingen precies hetzelfde gebleven zijn. Het zijn nog steeds jonge, opgroeiende, zoekende, nieuwsgierige mensen. En in het omgaan met die jonge mensen spelen nú nog steeds dezelfde vragen als toen ik in 1969 mijn eerste klas binnenkwam: kun je een band van affectie met die kinderen tot stand brengen, hoe doe je dat dan, hoe investeer je daarin, wat is de waarde van die investering?